

УДК 82-1“19/20”

Т. М. Федарцова, дац., канд. філал. навук (БДГУ, г. Мінск)
**АСАБЛІВАСЦІ СІНТАКСІЧНЫХ СРОДКАЎ У ПАЭЗІІ ДРУГОЙ
 ПАЛОВЫ ХХ І ПАЧАТКУ ХХІ СТАГОДДЗЯЎ**

Наша жыццё немагчыма ўявіць без прысутнасці ў ім паэтычнага слова. Безумоўна, мяняецца час, мяняецца і паэтычны сінтаксіс. Бо сёння паэзія імкнецца пазбягаць апісальнасці і таму шчодро, але ўдумліва ўбірае ў сябе медытатыўнасць, асацыятыўнасць мыслення, імкненне да філасофскіх разваг і высноў, каб зразумець заканамернасці жыцця і перадаць іх у маляўнічых, дакладных ці сімвалічных вобразах. Знайсці не толькі сваё слова, сваю тэму, непаўторнасць сюжэта, але пабудаваць верш на экспрэсіі мастацкага маўлення — творчае крэда кожнага паэта, кожнай адоранай асобы.

У артыкуле паказана як побач з распаўсюджанымі стылістычнымі фігурамі (полісіндэтон, асіндэтон, рытарычнае пытанне, рытарычны зваротак, рытарычны вокліч і інш.) творцы вершаваных радкоў выкарыстоўваюць анадыпласіс, гемінацыю, хіязм, рэтрадацыю. Часам сэнсавыяўленчая роля рэтардацыі раскрываецца ў канцы твора, у яго пуанце — нечаканай, рэзкай канцоўцы, якая часта выяўляецца ў дасціпнай афарыстычнай форме. Значэнне пуанта, як правіла, сэнсавае: у ім заключаны новы паварот паэтычнай думкі, своеасаблівая паэтычная “разгадка” папярэдніх радкоў. Найбольш характэрны пуант для такіх жанраў, як байка, эпіграма, анекдот. Але часам і лірычны верш будзецца з яго дапамогай у творчасці Ніны Мацяш, Максіма Танка, Міхася Башлакова і інш. Майстрам вершаванага пуанта з’яўляецца Максім Танк. Нават верлібр “Творчыя мукі” ён прысвячае гэтаму прыёму.

Анатоль Вярцінскі ўжывае хіязм і анадыпласіс, або стык, — такую стылістычную фігуру, у якой наступны сказ пачынаецца з таго самага словазлучэння, якім заканчваецца папярэдні сказ:

Ваўкоў баяцца — ў лес не хадзіць / Не хадзіць у лес — не мець
 лясіны. / Лясіны не мець — не мець хаціны. / Хаціны не мець —
 дзяцей не радзіць.

Дадзены мастацкі прыём, відаць з-за яго прыччападобнасці, актыўна ўжываюць паэткі Валянціна Аколава, Ніна Шклярава, Данута Бічэль, вершы якіх насычаны медытатыўнасцю.

Анадыпласіс стаў абавязковым прыёмам у вянках санетаў і вянках вянкуў санетаў. Бо па закону жанра адмысловасць вянка санета заключаецца ў тым, што ў сваім кананічным выглядзе гэта пятнаццаць санетаў, дзе першыя чатырнаццаць звязаны ў своеасаблівае кольца (вянок), таму што апошні радок кожнага санета (санетны замок)

паўтараецца ў першым радку наступнага, а апошні радок чатырнаццатага санета паўтарае першы радок першага санета. Пятнаццаты санет называецца магістралам (ці магістраллю) і цалкам складаецца з першых радкоў папярэдніх чатырнаццаці санетаў, што надае цэласнасць і знітаванасць усяму твору.

Часта радкі з паўторамі ў вянках і вянках вянкаў санетаў гучаць афарыстычна. У першую чаргу гэта тычыцца вянка вянкаў санетаў Змітрака Марозава “Апакаліпсіс душы”. Аўтар ужывае ў творы не толькі вядомыя прыказкі, але і перасатварае іх. Такім чынам мова вянка вянкаў набывае яшчэ большую вобразнасць, сцісласць у змесце і глыбіню думкі.

Калі працягваць развагу пра экспрэсіўныя сродкі сінтаксічнага ўзроўню, то адразу ўспамінаецца паэтычны досвед нашага сучасніка Міхася Башлакова і яго майстэрства ўдала выкарыстоўваць гемінацыю. Дадзеная сінтаксіная фігура заснавана на шматразовым паўторы словазлучэнняў або сказаў, што надае маўленню велічна-спакойны, але ўзвышана-патрабавальны тон. А як інакш, калі гаворка ідзе пра жыццё да Чарнобыля і пасля? Калі душа паэта засмучана лёсам роднага Палесся. А развагі настойліва вяртаюць ў басаногае дзяцінства і шчаслівае юнацтва, мілы куточак – родную вёску Церуху, але там ужо ніхто не чакае паэта. Эмацыйнае сэнсавае напаўненне беларускай паэзіі спрадвеку ішло праз перадачу сакральных пачуццяў. Таму кніга вершаў носіць назву “Палын. Чарнобыль”. Выйшла яна ў свет у 1995 годзе на трох мовах — беларускай, рускай і англійскай.

Яшчэ больш вытанчана Міхась Башлакоў падае прыём гемінацыі ў паэтычным зборніку “Пяро зязюлі падніму”, які працягвае тэму фізічнага і маральнага Чарнобыля. Напрыклад, у другой частцы паэмы “Лілея на цёмнай вадзе” паэт расказвае пра імкненне жыхароў адселеных вёсак трапіць на Радаўніцу на могількі, а іх не пускаюць у зону адчужэння. Але творца, здаецца, знаходзіць выйсце — ён мяркуе стаць белым лебедем, каб паляцець у родныя мясціны:

Засумую / Па родных мясцінах, / Белым лебедзем / Закрычу.../
На Радзіму сваю, / На Радзіму сваю, / На Радзіму сваю / Палячу...

І каб паказаць наколькі пякельнае жаданне наведць магільны прашчураў, аўтар і ўжыў гемінацыю, як адзін з прыёмаў стварэння сэнсавай выразнасці твора.

Такім чынам выкарыстанне разнаствайных сінтаксічных фігур надае беларускай паэзіі сваеасабліваю рытмічнасць і адпаведную ідэю твора танальнасць, пэўны зарад экспрэсіўнасці і эмацыянальнасці.